

Archeologie en Cultuurhistorie Groote Wielen NOH

Auteur: S. Molenaar (SO/Erfgoed)

d.d.: 02-04 2021

Landschappelijke ligging

Het plangebied ligt landschappelijk gezien op de overgang van de (lage) oeverwallen en overslaggronden van de Maas naar het komgebied. Richting het zuiden loopt het komgebied weer omhoog richting de dekzandrug waarop Rosmalen ligt. Centraal in het plangebied bevindt zich een kleine, fossiele geul in de ondergrond. In de directe omgeving van het plangebied liggen enkele kleine dekzandkopjes. Deze hoger gelegen kopjes zijn in de loop van de tijd afgedekt door komklei en vermoedelijk tijdens de ruilverkaveling in de jaren '60 grotendeels afgetopt. Het plangebied maakte eeuwenlang onderdeel uit van de zogenaamde Beerse Maas, een zone die bij hoge waterstanden periodiek als noodbedding van de Maas fungeerde. Na de Tweede Wereldoorlog werd de waterhuishouding aangepast en de Beerse Maas afgesloten.

Bewoningsgeschiedenis

Tijdens diepe ontgravingen en ontzandingen zijn in de omgeving van 's-Hertogenbosch en Rosmalen herhaaldelijk werktuigen aangetroffen die er op wijzen dat in dit gebied al ruim 35.000 jaar geleden mensen en dieren leefden. Met name uit de zandwinput van De Groote Wielen zijn veel van dergelijke oude resten aangetroffen. De kampjes van de jagers-verzamelaars liggen verstopt onder vele meters zand en klei en komen daarom alleen bij diepe bodemingrepen aan het licht. Vanwege de diepe ligging (10 tot 13 m onder het maaiveld) en de geringe omvang van de kampementen zijn de resten van deze oudste bewoningsfasen vrijwel niet op te sporen met archeologisch onderzoek. Hoewel we dus weten dat er belangrijke informatie over de bewoning in deze periode in de ondergrond aanwezig is, moeten we het tot nog toe vooral doen met losse (toevallig)vondsten.

De bewoning heeft zich in het verleden hoofdzakelijk beperkt tot de hoger gelegen gebieden in het landschap. Dit zijn enerzijds de dekzandruggen en flanken aan de zuidkant van het plangebied (ter hoogte van de historische bebouwing van Rosmalen) en anderzijds de oeverwallen en overslaggronden van de Maas en haar voorgangers aan de noordkant van het plangebied. Vooral op de dekzandruggen en flanken ten zuiden van het plangebied zijn talloze bewoningssporen uit de Bronstijd, IJzertijd en Romeinse tijd aangetroffen. Het plangebied Noordoosthoek ligt, met uitzondering van enkele kleine dekzandkopjes echter vrijwel geheel in het lager gelegen deel tussen de hogere zones en zal dan ook niet of nauwelijks bewoond zijn geweest. De periodieke overstromingen als gevolg van het functioneren van de Beerse Maas maakte permanente bewoning in het gebied natuurlijk ook vrijwel onmogelijk.

Archeologisch onderzoek

In het verleden zijn voor de ontwikkeling van het gebied van de Groote Wielen als geheel, verschillende archeologische onderzoeken uitgevoerd. Met name langs de zuidkant van het gebied zijn bewoningssporen aangetroffen uit zowel het Laat Neolithicum, de Midden Bronstijd, als de Vroege en Midden IJzertijd. Opvallend is het vrijwel ontbreken van sporen uit de Late IJzertijd en Romeinse tijd. In totaal zijn 3 huisplattegronden en vijftien bijgebouwen aangetroffen. De sporen uit het Laat-Neolithicum beperken zich tot een afvalkuil, hier zijn geen restanten van huisplattegronden gevonden. De sporen uit de Middeleeuwen en Post-Middeleeuwen beperken zich tot enkele kuilen en greppels. Vermoedelijk was het plangebied in die periode te nat om te wonen. Alle bewoningssporen concentreren zich voornamelijk in het gebied direct ten noorden van de Annenburgweg, waar zich thans de weg Laaghemaal bevindt. Dit terrein is de overgangszone tussen de hoger gelegen dekzandrug ten zuiden van het plangebied en het lagere komkleigebied. Verder in noordelijke richting (het lager gelegen gebied) neemt het aantal sporen drastisch af. Nederzettingssporen zijn hier niet meer aangetroffen. Bij gerichte onderzoeken naar bewoningssporen op de geïsoleerde dekzandkopjes

en lage oeverwallen in het plangebied van De Lanen en de Lage Ring zijn geen aanwijzingen voor bewoning gevonden.

Historische geografie

Kijkend naar historische-geografische elementen blijkt dat in een deel van het plangebied nog een verkaveling aanwezig is die overeenkomt met de verkaveling rond het begin van de 19de eeuw. In de gebieden hier omheen is de oorspronkelijke verkaveling verdwenen tijdens de ruilverkaveling. Een belangrijke waterloop die door het plangebied loopt is de Hoefgraaf. Deze gegraven waterloop zorgde ondermeer voor de ontwatering van de omliggende polders richting de Maas. Na de oorlog is de waterhuishouding in het gebied aangepast en zijn er nieuwe waterlopen bijgekomen. Hoewel er momenteel dus nog relatief weinig oorspronkelijke historisch-geografische elementen bewaard zijn gebleven is het wel goed als deze nog zoveel mogelijk worden overgenomen in de ruimtelijke inrichting van van het gebied. Op deze manier blijft de ruimtelijke ontwikkeling van het gebied behouden en goed afleesbaar.

Historische bebouwing

In het plangebied zijn geen monumentale gebouwen aanwezig. Op een topografische kaart uit het einde van de 19de eeuw is nog het toponiem Gewandsche Hut zichtbaar. Vermoedelijk verwijst dit naar een boerderij op een terpachtige verhoging maar de precieze locatie van deze boerderij is niet meer te achterhalen.

Conclusie

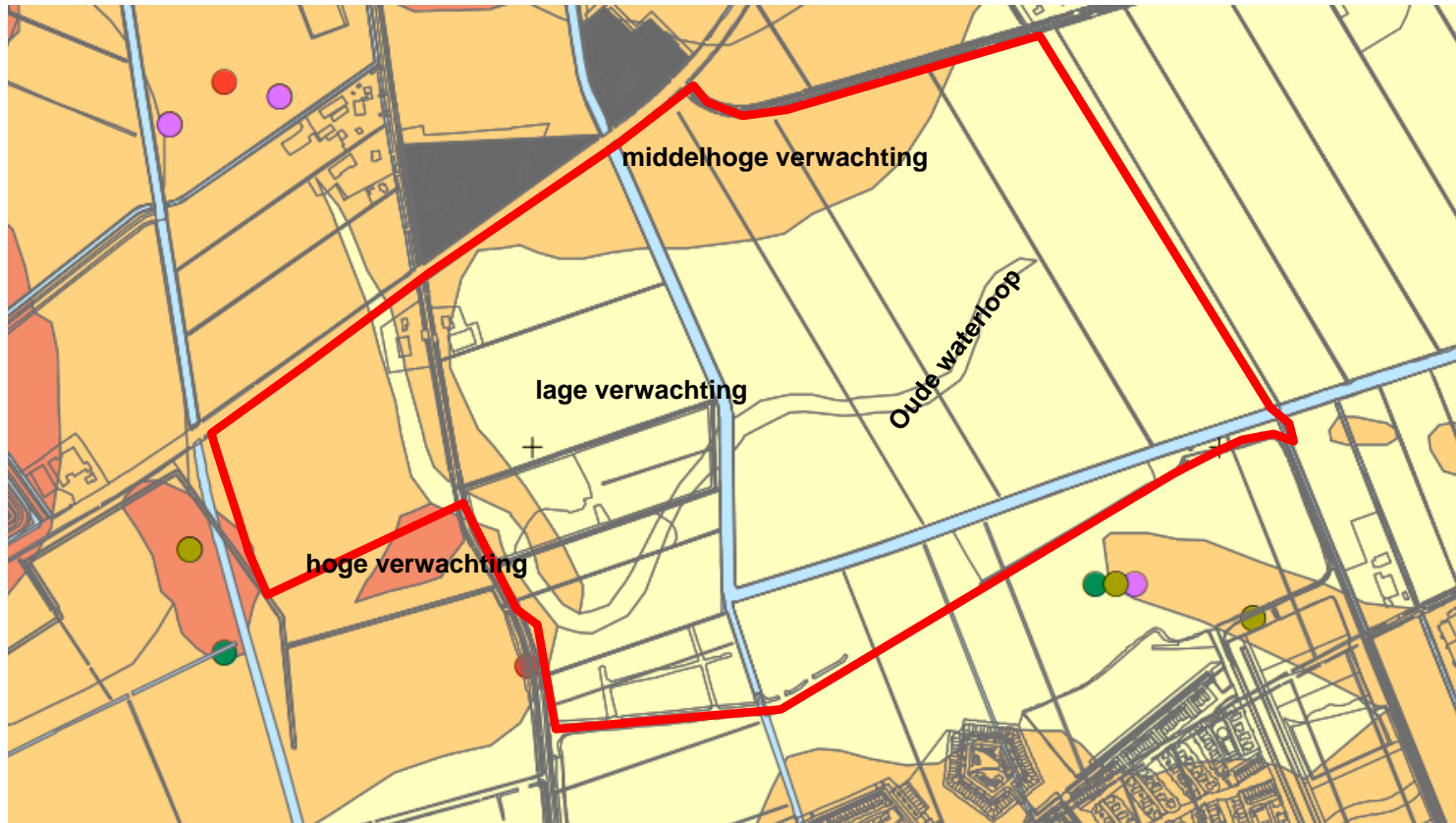
Op basis van de landschappelijke kenmerken en de uitgevoerde archeologische onderzoeken worden in het ontwikkelingsgebied Groote Wielen Noordoost Hoek geen archeologische vindplaatsen meer verwacht. De archeologische verwachtingen kunnen worden bijgesteld naar laag. In het (vigerende) bestemmingsplan zijn daarom geen dubbelbestemmingen Waarde Archeologie opgenomen voor ingrepen ondieper dan 9 meter beneden het maaiveld. Aangezien er voor dit plan ook geen diepe ontgravingen gepland zijn, is er geen risico op het aantreffen van vondsten zoals die uit de Groote Wielenplas. Bij ontgravingen dieper dan 9 meter beneden het huidige maaiveld zal hier wel rekening mee gehouden moeten worden.

In een deel van het plangebied is nog een 19de eeuwse, maar vermoedelijk nog oudere verkaveling aanwezig. Samen met de aanwezige waterlopen vormen ze de weinige oorspronkelijke structuren die nog in dit gebied aanwezig zijn.

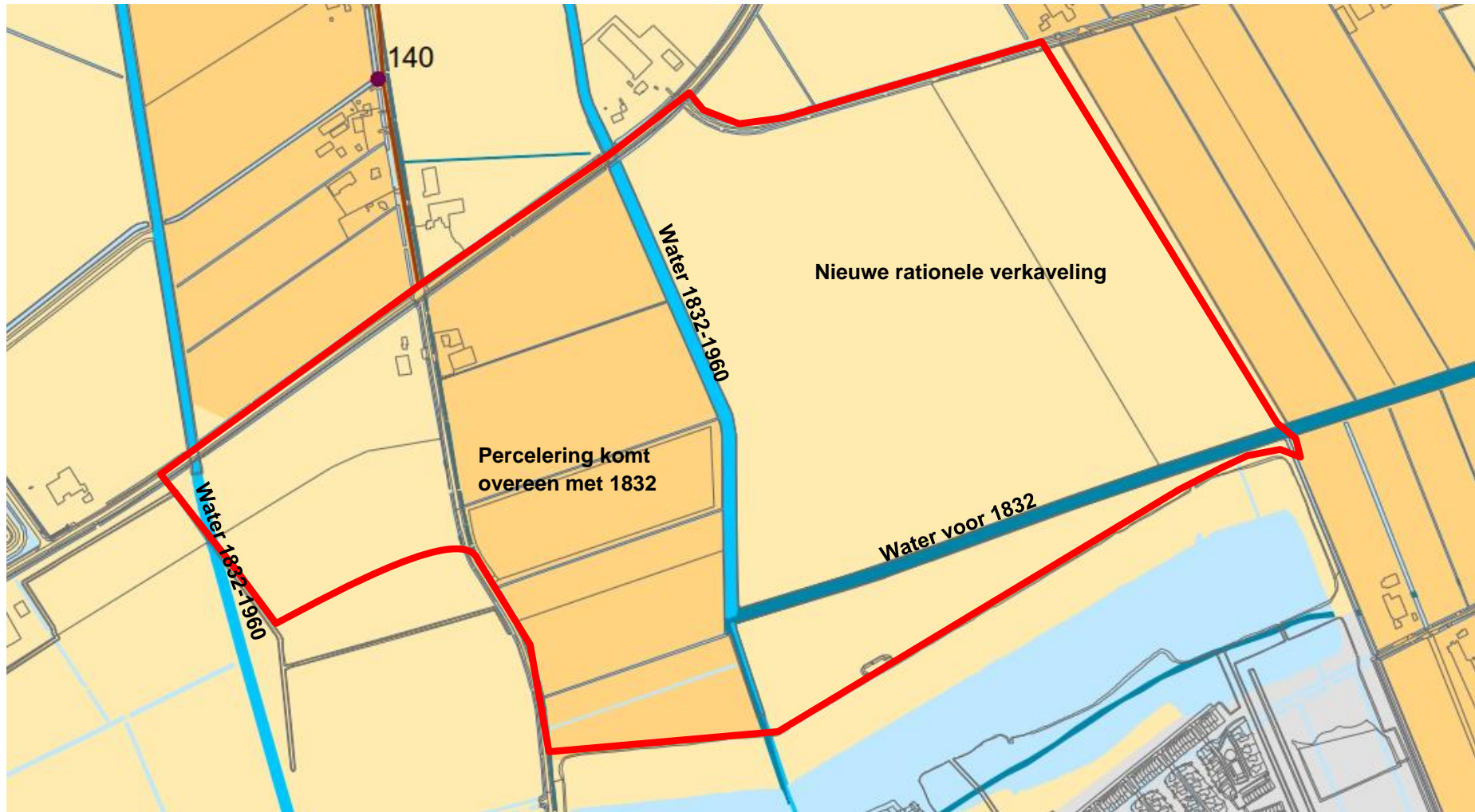
Advies

Hoewel er geen aanwijzingen zijn voor ingrepen dieper dan 9 m beneden het maaiveld wordt geadviseerd om een dubbelbestemming of gebiedsaanduiding op te nemen voor ingrepen dieper dan 9 meter beneden het maaiveld. Deze ingrepen reiken mogelijk tot in archeologische relevante niveaus in de diepere ondergrond en zijn daarom onderzoeksplichtig.

Ten aanzien van de historisch-geografische kenmerken van het gebied zoals de verkaveling en de waterlopen wordt geadviseerd om deze zoveel mogelijk te handhaven zodat deze oorspronkelijke structuren van de ontwikkeling van het plangebied zichtbaar blijven.

Uitsnede concept-archeologische waarden en verwachtingskaart gemeente 's-Hertogenbosch.

Uitsnede cultuurhistorische inventarisatiekaart gemeente 's-Hertogenbosch.